WIKIPEDIA

Bambaran kieli

Bambara[1] (myös *bamana*, bambaraksi *bamanankan*) on etupäässä Malissa asuvien bambaroiden puhuma mandelainen kieli.[2]

Bambara	
Manding-kielten puhuma-alue.	
Oma nimi	bamanankan
Tiedot	
Alue	Mali Burkina Faso Norsunluurannikko Guinea Gambia Mauritania Senegal
Virallinen kieli	Mali (kansallinen kieli)
Kirjaimisto	latinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	nigeriläis-kongolaiset kielet
Kieliryhmä	mandelaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	bm
ISO 639-2	bam
ISO 639-3	bam (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=bam)
	Ohje

Sisällysluettelo

Historia ja levinneisyys

Bambaran kieli on muodostunut 1200–1800-luvuilla Segun valtiossa. Se kuuluu mandelaisten kielten manding-ryhmän itäiseen alaryhmään. Bambaran murteet muodostavat jatkumon lähisukukielten maninkan, djulan ja markan kanssa.[2]

Bambaroiden ydinalue sijaitsee Malissa Nigerjoen keskijuoksun varrella. Yhtenäistä asutusta on myös historiallisella Kaartan alueella, Kayesin seudulla sekä Moptin pohjois- ja koillispuolella. Huomattavia bambararyhmiä asuu Malin kaikissa suurissa kaupungeissa, Senegalissa, Norsunluurannikolla, Burkina Fasossa ja Ranskassa. Bambara toimii Gaon ja Kidalin alueita lukuun ottamatta Malin lingua francana. Äidinkielisten puhujien määräksi arvioitiin vuonna 2012 neljä miljoonaa ja puhujien kokonaismääräksi lähes 14 miljoonaa.[2]

Murteet ja yleiskieli

Bambara jakautuu useisiin murreryhmiin, joita ei ole tutkittu kunnolla. Kaupungeissa puhuttu yleiskieli perustuu Bamakon murteeseen, joka muistuttaa foneettisesti lähiseudulla puhuttua maninkaa. Bambaran yleiskieli vaikuttaa paikallismurteisiin ja toimii myös djulan kielen prestiisimuotona. Sitä käytetään laajasti radiossa ja televisiossa, uskonnollisessa toiminnassa ja kaupankäynnin kielenä.[3]

Bambaran oikeinkirjoitussäännöt laadittiin latinalaisen kirjaimiston pohjalta vuonna 1967. 1980-luvulla siihen lisättiin erikoismerkit ɛ, ɔ ja ɲ. Aikuisten lukutaito-opetus käynnistyi 1970-luvulla ja vuonna 1979 avattiin ensimmäiset koulut, joissa opetus tapahtuu alaluokilla bambaran kielellä. Vuodesta 1972 lähtien ilmestyy kuukausilehti *Kibaru* ja vuodesta 1986 toinen pitkään ilmestynyt lehti *Jɛkabaara*. Kielellä julkaistaan jonkin verran kirjallisuutta, mutta sen käyttö on yhä etupäässä suullista. 2000-luvun alussa kirjakieli sai kilpailjan niin sanotusta n'ko-kielestä, joka perustuu Guineassa puhuttuun maninkaan. Bambaraa kirjoitetaan rajoitetusti myös arabialaisella kirjaimistolla. Kaartan alueella oli 1930-luvulta lähtien käytössä omaperäinen tavukirjoitus masaba. Malin ylivoimaisesti hallitseva kirjakieli on maan virallinen kieli ranska ja uskonnon alalla arabia.[4]

Fonetiikka, kielioppi ja sanasto

Bambarassa on seitsemän vokaalia, jotka voivat esiintyä lyhyinä, pitkinä ja nasaalistuneina. Konsonantistoon kuuluvat prenasaaliset klusiilit ja frikatiivit, esim. *mp*, *nd*, *ns*. Eräät konsonantit kuten *h* ja *z* on lainattu arabiasta ja ranskasta. Mandekielille ominaisia tooneja on kaksi.[5]

Bambara on kieliopilliselta rakenteeltaan analyyttinen kieli. Verbitaivutuksessa on agglutinatiivisia piirteitä. Kielessä on myös paljon uusia sanoja muodostavia johtimia.[6] Sijakategoriaa ei ole, vaan vastaavia merkityksiä ilmaistaan sanajärjestyksellä ja apusanoilla[7]. Nominien lukua ilmaistaan liitepartikkelilla[8] ja verbin monikkoa reduplikaatiolla[9]. Persoonamuotoja ovat vain persoonapronominit[10]. Suffikseilla ja apusanoilla ilmaistuja verbikategorioita ovat imperfektiivi, progressiivi, futuuri, perfektiivi, resultatiivi, imperatiivi, konjunktiivi, konditionaali ja optatiivi. Verbitaivutuksen ja sananmuodostuksen rajalla ovat partisiipit ja gerundit.[11] Perussanajärjestys on SOV[12].

Sananmuodostus perustuu etupäässä suffikseihin. Verbeillä on myös muutamia prefiksejä.[13] Yhdyssanojen muodostaminen on hyvin produktiivista[14]. Sanastossa on paljon ranskalaisia ja arabialaisia lainasanoja sekä varhaisia lainoja soninkesta[15].

Lähteet

- Vyrdin, V. F.: "Bamana jazyk", *Jazyki mira: jazyki mande*, s. 46–143. Sankt-Peterburg: Nestor-Istorija, 2017. ISBN 978-5-4469-0824-0.

Viitteet

1. Kielten nimiä suomeksi (https://kotoistus.fi/suositukset/suositukset-kielet-fi-koodi/suositukset-kielet-fi-fi/) *Kotoistus*. Viitattu 17.10.2019.
2. Vydrin, s. 46.
3. Vydrin, s. 47–48.
4. Vydrin, s. 47–50.
5. Vydrin, s. 51–54.
6. Vydrin, s. 58.
7. Vydrin, s. 67.
8. Vydrin, s. 62.
9. Vydrin, s. 72.
10. Vydrin, s. 81.
11. Vydrin, s. 107–108.
12. Vydrin, s. 118.
13. Vydrin, s. 110.

14. Vydrin, s. 115.
15. Vydrin, s. 140–141.

Aiheesta muualla